

Archeologisch onderzoek Poederoyen

Hans L. Janssen

In september 1999 stootte men in de Bommelerwaard juist buiten Poederoyen tijdens de uitvoering van de dijkverzwaring op zeer zware funderingen met muurdikten tussen 2-3 m. Het was duidelijk dat dit de restanten waren van het kasteel van Poederoyen, hoewel tot nu toe de exacte ligging van het kasteel bij de verantwoordelijke instanties onbekend was.

*Bewerking (18e eeuw ?) van een tekening uit 1624 van Huis Poederoyen, aanwezig in Gemeentemuseum Arnhem. De tekening is niet helemaal betrouwbaar. Tijdens het onderzoek is waarschijnlijk het fundament van de uitbouw met de grote schoorsteen gevonden. Deze fundamente lagen verborgen onder de Maasdijk.
(Foto: Streekarchief Bommelerwaard)*

De funderingen zijn op verzoek van de Provincie Gelderland in overleg met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, het Polderdistrict Groot Maas en Waal en de gemeente Zaltbommel ingemeten en geanalyseerd door de Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM) van de gemeente 's-Hertogenbosch.

Poederoyen en 's-Hertogenbosch

Het kasteel Poederoyen heeft in de geschiedenis van 's-Hertogenbosch een bijzonder belangrijke rol gespeeld. We spreken dan over het begin van de 16e eeuw, toen hertog Karel van Gelre (1492-1538) een bijna ononderbroken oorlog voerde tegen de Bourgondische gewesten, waartoe ook het hertogdom Brabant behoorde. Tijdens deze oorlogen lag 's-Hertogenbosch als grensstad met Gelre voortdurend in de vuurlinie.

Het Gelderse kasteel Poederoyen werd sinds 1493 rechtstreeks door militaire bevelhebbers van hertog Karel beheerd. Door zijn strategische ligging aan de dijk langs de Maas was het kasteel in staat de rivierhandel tussen 's-Hertogenbosch en de Hollandse steden vrijwel volledig te blokkeren. Dit zwarte scenario werd een feit, toen het kasteel in 1507 door Karel van Gelre aan de landzijde

zwaar versterkt werd met aarden wallen, waardoor het zelfs voor de zich toen snel ontwikkelende artillerie vrijwel onkwetsbaar werd. Deze situatie was onhoudbaar. Daarom zetten de meest belanghebbende Hollandse steden en de stad 's-Hertogenbosch hun onderlinge geschillen opzij en organiseerden een gezamenlijk beleg van Poederoyen. Na een jarenlang durend beleg, de inzet van bewapende oorlogsschepen op de Maas en een leger van circa 3000 huursoldaten, bewapend met de nieuwste artillerie, werd het kasteel tenslotte op 3 juni 1508 ingenomen. De versterkingen werden hierna door de stad 's-Hertogenbosch afgebroken.

Na de afbraak van de versterkingen kwam het kasteel bij één van de vele volgende wapenstilstanden en tussentijdse vredes weer in Gelderse handen. In 1518 wees hertog Karel het kasteel toe aan zijn veldheer Maarten van Rossem, die zich in het vervolg heer van Poederoyen zou noemen. Het kasteel is in de 16e, mogelijk nog in het begin van de 17e eeuw geheel herbouwd, maar definitief verwoest tijdens de inval van de Fransen in 1672.

Het archeologisch onderzoek

Het is een merkwaardige speling van het lot, dat bijna

Overzicht van de blootgelegde fundamente van het kasteel Poederoyen van west naar oost. Vooraan de in de muurdikte uitgekapt broodovens.
(Foto: BAM)

500 jaar nadat een ploeg door het Bossche stadsbestuur betaalde slopers was uitgerukt om de vijandelijke Gelderse burcht Poederoyen af te breken, een ploeg Bossche gemeenteambtenaren uitrukte om op verzoek van de provinciale Gelderse overheid de blootgekomen fundamente van het kasteel te documenteren. Vanzelfsprekend waren wij erg benieuwd of er sporen van het beleg en de verwoesting van 1508 konden worden teruggevonden. Helaas voor dit verhaal was dit niet het geval. De teruggevonden restanten, zoals bij voorbeeld vloerfragmenten, een schouw en twee broodoventjes, waarin de as van het

laatste gebruik nog aanwezig was, behoorden voor het grootste gedeelte tot de herbouw van het kasteel uit de 16e en 17e eeuw. Hierbij was echter wel gebruik gemaakt van de oudere, middeleeuwse muren, waarin deze elementen waren uitgehakt.

Uit het onderzoek is gebleken dat het kasteel Poederoyen is gebouwd in de eerste helft van de 14e eeuw, waarschijnlijk in het begin daarvan. Het kasteel van Poederoyen is waarschijnlijk iets eerder opgetrokken dan het niet ver hiervandaan gelegen nog bestaande kasteel Ammersoyen. Beide kastelen zijn gebouwd door twee jongere zonen van de heren van Ameide op het erfdeel, dat ze van hun vader hadden gekregen. De heren van Ammersoyen en in mindere mate Poederoyen maakten in hun tijd deel uit van de hoge adel. De kastelen, die ze bouwden, behoorden dan ook tot de grootste en best verdedigbare van hun tijd.

De fundamente, die nu van het kasteel Poederoyen zijn aangetroffen, behoren gedeeltelijk tot deze oudste periode, maar vormen maar een klein gedeelte van het oorspronkelijke kasteel. Het is te weinig om een indruk te geven van de gehele plattegrond. Het is mogelijk, dat het oorspronkelijk gaat om een vierkant kasteel met hoektorens zoals Ammersoyen. Het is ook mogelijk dat we te maken hebben met een vroeg voorbeeld van een zogenaamd compact zaaltoren kasteel, dat bestaat uit een aansluiting van aan elkaar gebouwde vierkante torens en rechthoekige zalen, vergelijkbaar met het naburige, waarschijnlijk iets later gebouwde kasteel Loevestein.

Het staat vast dat de plattegrond van het kasteel zich uitstrekt tot onder en gedeeltelijk buiten de huidige dijk in de tegenwoordige loop van de Maas. Bij diverse werkzaamheden is hier buitendijks nog muurwerk waargenomen. Waarschijnlijk lag de Maasdijk in de 16e eeuw met een grotere bocht om het kasteel heen. Binnendijks is de plattegrond van het kasteel met de daarbuiten omlappende gracht goed zichtbaar en waarschijnlijk redelijk bewaard gebleven.

De bij de huidige dijkverzwaring aangetroffen restanten van het kasteel zijn niet verder uitgegraven en onderzocht, maar alleen, voorzover zichtbaar, gedocumenteerd en ingemeten. Het is de bedoeling dat de restanten onder een beschermend grondpakket zullen worden bewaard. Er wordt naar gestreefd het gehele kasteelterrein inclusief de nu teruggevonden fundamente te behouden en een beschermde status te geven.